

České e-knihy pro knihovny, zkušenosti z Univerzity Karlovy v Praze

Jiří Pavlík, Květa Hartmanová
Univerzita Karlova v Praze
pavlik@cuni.cz, HARTMANO@prf.cuni.cz

INFORUM 2014: 20. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 27.-28. 5. 2014

Abstrakt

V minulém roce proběhly další nákupy českých e-knih v knihovnách. Na Univerzitě Karlově v Praze jsou předpláceny české e-knihy na platformách eReading.cz a Levná knihovna. Připravuje se vypůjčování českých e-knih na platformě Flexibooks. V přednášce bude představena aktuální nabídka českých e-knih a poslední aktuality z vývoje nabídky českých e-knih pro knihovny. Podrobněji budou představeny zkušenosti s českými e-knihami na platformě Levná knihovna, které jsou na Právnické fakultě UK v testovacím provozu od začátku února 2014.

Abstract in English

Last year there were another purchases of Czech e-books in libraries. At Charles University in Prague there are subscribed Czech e-books on eReading.cz and Levna knihovna platforms. On Flexibooks platform lending Czech e-books is in works. In the lecture there will be presented the Czech ebook market and current status of Czech ebooks titles for libraries. In details there will be presented experiences with Czech ebooks lending on Levna knihovna platform which is in

focus of Charles University Faculty of Law Library.

Na konferenci Inforum v květnu 2011 jsme představili portfolio e-knih na Univerzitě Karlově v Praze, přístup k e-knihám kdykoli a odkudkoli s ověřením identity čtenáře pomocí middleware Shibboleth a federativní autentizace eduID.cz, s možností čtení na jakémkoli zařízení.

Prezentovali jsme spolupráci s českými nakladateli a knihovnami k nabídce českých e-knih v knihovnách. V květnu 2012 jsme popsali, kam se za rok podařilo pokročit, a přidali jsme tipy k akvizi e-knih ze zkušeností v Knihovně Celetná na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V roce 2013 jsme uvedli, jak se nabídka českých e-knih pro knihovny po roce rozšířila, na kterých platformách je možné české e-knihy do knihovny pořídit, a které platformy připravují brzké spuštění. Účastníkům konference jsme také ukázali, jak je možné využít platformu ebrary pro zpřístupnění českých e-knih s licencí vyjednanou přímo mezi knihovnou a nakladatelem. V letošním roce představíme 6 poskytovatelů platform nabízejících aktuálně e-knihy v češtině pro knihovny. Představíme si také nabídku českých Open Access a Public Domain e-knih, které knihovny mohou zařadit do svých služeb.

Stávající platformy

Do května 2014 je pro knihovny k dispozici 6 platform pro vypůjčování a zpřístupňování licencovaných e-knih v češtině. Spolu s Open Access a Public Domain e-knihami mají knihovny k dispozici přes 2700 e-knih v češtině, které mohou nabídnout svým čtenářům.

Představme si blíže dostupné poskytovatele a jejich platformy.

eReading.cz I

První verze nabídky e-knih v češtině je určena pro zpřístupnění e-knih všem nebo vybrané skupině čtenářů v knihovně. Tato verze již není eReading.cz podporována, nicméně pro úplnost si popíšeme vlastnosti této verze.

Na platformě eReading.cz jsou k dispozici e-knihy nakladatelství Triton, SLON, Práh a Management Press. E-knihy byly nakupovány v rámci společných nákupů knihoven za cenu vyjednanou s nakladateli. Jednání zprostředkoval eReading, provozovatel platformy, a za knihovny jednání organizovala Jana Matějková z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Licence na zpřístupnění e-knih v knihovně se nakupovaly na 5 let. E-knihy jsou zabezpečeny sociálním DRM a čtenářům knihoven nabízeny ke stažení ve formátech ePub, mobi a PDF. E-knihy je možné číst na všech běžně dostupných čtečkách, tabletech, smartphonech, noteboocích a stolních počítačích. Čtenáři mají doživotní licenci ke čtení e-knih a takto nakoupené e-knihy jsou pro čtenáře knihovny dostupné bez omezení, 24/7.

Platformu provozuje eReading.cz, který provozuje také internetové knihkupectví s e-knihami a e-časopisy. Přihlašování čtenářů je založeno na technologii institucionální autentizace (Shibboleth), kterou mají k dispozici všechny knihovny a akademické organizace registrované v České akademické federaci identit eduID.cz. Možná je také lokální správa uživatelů. Účty čtenářů knihoven jsou spárovány s osobními účty pro nákupy v internetovém knihkupectví a čtenáři na jedno přihlášení vidí jak e-knihy nakoupené knihovnou, tak osobní nákupy v internetovém knihkupectví. Pro knihovnu jsou v admin přístupu k dispozici statistiky počtu čtenářů, kteří si e-knihu stáhli.

Platformu využívají knihovny Univerzity Karlovy v Praze, knihovny Masarykovy univerzity v Brně, Jihočeská univerzita, Vysoká škola ekonomická, České vysoké učení technické, Západočeská univerzita v Plzni, Univerzita Palackého v Olomouci, Parlamentní knihovna, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Platforma je vhodná pro akademické knihovny a odborné knihovny.

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.ereading.cz/cs/> . Kontaktní osobou je [Martin Lipert](#).

eReading.cz II

Druhá verze nabídky e-knih v češtině je určena pro jejich vypůjčování a čtení off-line. Tato verze je nyní eReading.cz podporována.

Na platformě jsou k dispozici e-knihy nakladatelství Albatros, Vyšehrad, Petrklíč, MOTTO, Prostor, Host a řady dalších nakladatelství. Knihovny mohou nakupovat výpůjčky e-knih na 21 dní. E-knihy jsou zabezpečeny vlastním DRM. Čtenáři mohou číst e-knihy ve čtečce pro iPad, pro Android nebo na dvou čtečkách s elektronickým inkoustem nabízených eReading.cz. Na platformě je k dispozici přes 1100 e-knih.

Platformu provozuje eReading.cz patřící do skupiny Albatros media. Pro autentizaci čtenářů je k dispozici institucionální přihlašování (Shibboleth) nebo čtenáři mohou používat lokální účty. Při použití lokálních účtů je ověřování identity prováděno podle e-mailové adresy čtenáře. Čtenáři na jedno přihlášení vidí jak e-knihy vypůjčené v knihovně, tak osobní nákupy a výpůjčky v internetovém knihkupectví.

Platforma je vhodná pro všechny typy knihoven a od dubna 2014 je v provozu v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích.

Přehled e-knih k vypůjčení na platformě eReading.cz je uvedený na adrese: <http://www.ereading.cz/cs/vypujcky> . Kontaktní osobou je [Martin Lipert](#).

Flexibooks

Platforma Flexibooks je určena pro vypůjčování e-knih odkudkoli a čtení off-line. Na platformě jsou k dispozici e-knihy nakladatelství Fraus, Portál, Grada Publishing, SHOCart a několika dalších nakladatelství. Knihovny mohou nakupovat výpůjčky e-knih na 31 dní nebo na 1 rok. E-knihy jsou zabezpečeny vlastním DRM. Čtenáři e-knihy mohou číst ve čtečce pro iPad, pro Android nebo pro Windows. Vypůjčování e-knih řídí personál knihovny a je tedy omezeno na otevírací dobu knihovny. Na platformě je k dispozici přes 720 e-knih.

Platformu provozuje Fraus Media, sesterská společnost Nakladatelství Fraus. Platforma slouží také jako internetové knihkupectví. Čtenáři používají lokální účty a výpůjčky aktivují pomocí kuponu doručeného e-mailem. Odpovědný pracovník knihovny má k dispozici přehled výpůjček, měsíčně je prováděno vyúčtování. Vypůjčování provádí oprávnění pracovníci knihovny zasláním objednávky e-mailem. Účty čtenářů knihoven jsou zároveň osobními účty pro nákupy v internetovém knihkupectví. Čtenáři na jedno přihlášení vidí jak e-knihy vypůjčené v knihovně, tak osobní nákupy a výpůjčky v internetovém knihkupectví.

Platforma je vhodná pro všechny typy knihoven a je testována v Knihovně Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a v Městské knihovně v Praze.

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.flexibookstore.cz/> . Kontaktní osobou je [Pavel Vlach](#).

ebrary

Od dubna 2014 jsou na celosvětově rozšířené a populární platformě ebrary k dispozici také e-knihy v češtině. Platforma je určena pro vypůjčování, čtení off-line nebo čtení on-line v knihovně.

Na platformě jsou k dispozici e-knihy Nakladatelství Karolinum. Knihovny mohou vybírat z bohaté nabídky licencí od krátkodobých výpůjček, přes roční předplatné vypůjčování po trvalý nákup výpůjček. E-knihy jsou zabezpečeny Adobe DRM. Čtenáři mohou číst e-knihy ve čtečce pro iPad, pro Android, ve webové čtečce nebo ve čtečkách s podporou Adobe DRM pro Windows, OS X a čtečky s elektronickým inkoustem řady výrodců. Na platformě je zatím k dispozici přes 65 e-knih.

Platformu provozuje Proquest. Pro přihlašování čtenářů je k dispozici institucionální autentizace (Shibboleth) nebo čtenáři mohou používat lokální účty. Při použití lokálních účtů je ověřování

identitu prováděno podle IP adresy. Pro čtení on-line ve webové čtečce z prostor knihovny nebo pomocí vzdáleného přístupu přes proxy server nemusí být čtenáři přihlášení.

Platforma je vhodná pro všechny typy knihoven. České e-knihy Nakladatelství Karolinum na platformě ebrary jsou k dispozici čtenářům knihoven Univerzity Karlovy v Praze.

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.ebrary.com/>. Kontaktní osobou je [Filip Vojtášek](#).

E-knihy do každé knihovny

Platforma E-knihy do každé knihovny je určená pro čtení e-knih na místě v knihovně. Na platformě jsou k dispozici e-knihy nakladatelství Academia, Jan Melvil Publishing a Aleš Prager. E-knihy jsou na platformě k dispozici zdarma, podmínkou je zakoupení tištěné verze titulu do fondu knihovny. Čtení e-knih je možné výhradně na dedikovaných terminálech v knihovně. Dostupnost e-knih je tedy omezena na otevírací dobu knihovny a kapacitu terminálů vyhrazených pro tuto platformu. Na platformě je k dispozici přes 110 e-knih.

Platforma je postavena na repozitářovém systému Kramerius / Fedora a zabezpečení terminálů a provozuje ji Městská knihovna v Praze.

Platforma je vhodná pro všechny typy knihoven a v současné době ji využívá 12 knihoven.

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.mlp.cz/cz/projekty/on-line-projekty/e-knihy-do-kazde-knihovny/>. Kontaktní osobou je [Vojtěch Vojtíšek](#).

ebrary DASH!

Na platformě ebrary DASH! mohou knihovny vypůjčovat e-knihy nebo e-časopisy dodané knihovně nakladateli ve formátu PDF. Pro vypůjčování v ebrary DASH! poskytují knihovnám e-publikace nakladatelství Zlatý řez, Nakladatelství VŠCHT, Sedmá generace, Fond Otakara Motejla. Knihovny nakupují licenci na vypůjčování. Vzorovou licenční smlouvu připravenou společností Deloitte nabízí Národní technická knihovna. Vzorová smlouva je součástí ekonomické studie České e-knihy v českých knihovnách, studie je volně ke stažení ve formátu PDF v repozitáři NTK: <http://repozitar.techlib.cz/record/553?ln=cs>. E-knihy ve formátu PDF jsou zabezpečeny Adobe DRM. Čtenáři mohou e-knihy číst ve webové on-line čtečce, ve čtečce ebrary pro iOS a Android, ve čtečce Adobe Digital Editions pro OS X a Windows a ve čtečkách s elektronickým inkoustem s podporou PDF a Adobe DRM. Vypůjčování e-knih je dostupné bez

omezení na otevírací dobu knihovny, 24/7. Výpůjčky jsou na 14 dní, současně může mít e-knihu vypůjčenou neomezený počet čtenářů.

DASH! je modul platformy ebrary provozované firmou Proquest. Modul knihovnám umožňuje v rámci ebrary platformy vypůjčovat e-publikace ve formátu PDF. Pro autentizaci čtenářů je k dispozici institucionální přihlašování (Shibboleth) nebo čtenáři mohou používat lokální účty. Při použití lokálních účtů je ověřování identity prováděno podle IP adresy. Účet si čtenáři mohou také spárovat se svým facebookovým účtem a používat přihlášení přes Facebook. Pro knihovnu jsou v admin přístupu k dispozici statistiky ve standardu COUNTER.

Platforma je vhodná pro všechny typy knihoven, pro knihovny využívající předplatné ebrary Academic Complete je zdarma. Platforma je používána v Národní technické knihovně nebo na Univerzitě Karlově v Praze.

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.ebrary.com/corp/dash.jsp> . Kontaktní osobou je [Filip Vojtášek](#).

Levná knihovna

O projektu

Platformu Levná knihovna připravilo [Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.](#) ve spolupráci s firmou [CzechProject](#). Cílem portálu je zpřístupnit co nejširšímu množství uživatelů odbornou literaturu z oborů právo, ekonomie, politologie, filosofie, psychologie atd. za příznivé ceny. Na platformě Levné knihovny jsou k dispozici nejen e-knihy vydané Vydavatelstvím a nakladatelstvím Aleš Čeněk, ale předpokládá se, že postupně budou uzavírány smlouvy i s dalšími nakladatelstvími a nabídka e-knih se bude rozšiřovat. Knihovna Právnické fakulty UK zakoupila 4 přístupy do Levné knihovny na testovací období 1/2 roku, v nabídce je k dispozici přes 450 e-knih. V průběhu testování platformy dochází postupně k jejímu doladování, např. byly zjednodušeny výpůjčky e-knih, přidána možnost tisku atd. Pro přihlašování čtenářů je k dispozici institucionální autentizace (Shibboleth). Účty čtenářů jsou spárovány s osobními účty pro výpůjčky i nákupy e-knih v internetovém knihkupectví.

Jak funguje Levná knihovna

Oficiálně byl projekt spuštěn v Knihovně Právnické fakulty UK 10. února 2014 a v rámci testování jsou k dispozici dvě verze Levné knihovny:

1. **desktopová verze**, která byla nainstalována ve studovně na 3 PC. V této verzi si mohou zájemci půjčovat e-knihy jednak pro přímé čtení, a jednak pro pozdější vzdálený přístup (tzn. mohou studovat půjčenou e-knihu odkudkoli a z libovolného mobilního zařízení). V průběhu dubna získali uživatelé i možnost tisku požadovaných stran za úplatou.

2. **webová verze** Levné knihovny slouží pro vzdálený přístup uživatelů do platformy, v tomto případě se musí zájemci zaregistrovat na webu Levné knihovny a autentizovat přes Shibboleth. Poté je možné půjčovat si a studovat e-knihy na jakémkoli zařízení odkudkoli.

V obou verzích Levné knihovny si může uživatel půjčovat e-knihy ve formátu PDF maximálně na 14 dní (pokud není další zájemce, může si danou e-knihu vypůjčit i “pro budoucnost”), nemůže si je stahovat (v desktopové verzi si však může potřebné stránky vytisknout) a může e-knihy prohledávat podle čísla strany nebo klíčových slov. Pokud uživatel půjčenou e-knihu neotevře v průběhu 3 dní, výpůjčka se automaticky ruší, aby e-kniha nebyla blokována pro další zájemce. O všech změnách ve složce Moje knihovna v rámci svého účtu se uživatel dozví prostřednictvím e-mailů.

V rámci testování byla v Knihovně PF UK desktopová verze Levné knihovny využívána v prvních dvou měsících nejen pro přímý přístup zájemců v knihovně, ale i pro školení pracovníků knihovny i studentů. V současné době se postupně mění počet přístupů do desktopové a webové verze ve prospěch vzdáleného přístupu.

Propagace Levné knihovny

Propagaci projektu Levná knihovna byla v Knihovně PF UK věnována velká pozornost; cílovou skupinou byli hlavně studenti Právnické fakulty UK, předpokládali jsme však, že s touto platformou seznámíme i knihovníky. Informace o spuštění platformy byly uveřejněny na webu knihovny i fakulty a opakovaně na Facebooku knihovny, v prostorách knihovny i budovy fakulty byly vyvěšeny letáky o Levné knihovně, projekt byl představen studentům i ve výuce (v rámci předmětu Právní informační systémy). Současně se spuštěním Levné knihovny byla na webu spuštěna i anketa (probíhala od 10. do 28. února 2014), která měla upozornit na projekt a zvýšit zájem studentů o něj. V průběhu “Března – měsíce čtenářů” byly pro studenty vypsány 4 termíny, ve kterých se mohli přijít zeptat na vše, co se týká vypůjčování e-knih z Levné knihovny (tohoto “minikurzu” se zúčastnily 2 studentky). Ve dnech 22. - 23. dubna 2014 jsme o vyplnění stejné ankety, která proběhla v únoru na webu, požádali studenty přímo ve studovnách. Na rozdíl od ankety na webu mohli respondenti na anketních lístcích zaškrtnout více možností a mohli připojit své připomínky či zkušenosti s prací v Levné knihovně. Kolegům knihovníkům jsme platformu Levná knihovna představili na dubnovém semináři PEZ (Portálu elektronických zdrojů UK), který několikrát ročně pořádají kolegové z Ústavu výpočetní techniky UK pro knihovníky z jednotlivých fakultních knihoven v rámci Univerzity Karlovy.

Zkušenosti Knihovny PF UK s projektem Levná knihovna

Domnívali jsme se, že propagace Levné knihovny byla dostačující jak pro přímé návštěvníky knihovny, tak i pro uživatele webu a Facebooku. Výsledky výše zmíněných anket nás však neustále přesvědčovaly o opaku. Na otázku **Už jste si půjčili e-knihu v Levné knihovně?** na webu odpovědělo 55 respondentů (únor 2014), anketní lístek vyplnilo 57 respondentů (duben 2014). Výsledky můžeme vidět v následující tabulce:

Odpověď	Anketa na webu	Anketa ve studovnách
Ano	1	0
Ještě ne	12	38
Nevím o tom	24	12
Vyzkouším to	12	14
Nic pro mě	6	2
Celkem	55	66

Z tabulky je zřejmé, že i po 2,5 měsících fungování Levné knihovny naprostá většina studentů, kteří anketu vyplnili na webu i přímo v knihovně, se o tuto službu doposud příliš nezajímala. V dubnové anketě se sice snížil počet studentů, kteří zaškrtnuli odpověď “Nevím o tom”, ale naopak téměř stejná zůstala skupina studentů, kteří si dali předsevzetí, že Levnou knihovnu teprve vyzkouší. Počet odpovědí “Ještě ne” vzrostl v dubnové anketě oproti únorové 3 x, nemůžeme však vědět, zda se respondenti někdy dopracují k odpovědi “Už ano”. Nebudeme zde řešit otázku, zda je nízká návštěvnost platformy Levná knihovna způsobena malou propagací projektu ze strany vydavatele, či úzkým zaměřením studentů na vlastní studijní problémy. Důvodů bychom našli jistě více, jeden nám může napovědět výsledek další ankety, která probíhala na webu knihovny v dubnu 2014. Na otázku, zda ještě čtou klasické “papírové” knihy, odpovědělo 73 % respondentů (158 hlasů), že dává přednost papíru.

I přesto můžeme předpokládat, že i když zájem o Levnou knihovnu roste velmi pozvolna, ti studenti, kteří budou potřebovat zejména české e-knihy z oboru právo, ekonomie atd., si k této platformě dříve či později cestu najdou. Ukazuje to i následující tabulka o využití Levné knihovny od 10. února do 30. dubna 2014:

Měsíc	Čtení (desktopová verze)	Výpůjčky realizované	Výpůjčky zrušené
Únor (od 10.2.)	27	22	16
Březen	84	41	11
Duben	104	47	14
Celkem	215	110	41

Tato statistika nám ukazuje, že sice stoupá počet čtení e-knih v desktopové verzi a rostou i realizované výpůjčky, ale nárůst je velmi pozvolný. Z poměrně velkého počtu zrušených výpůjček lze soudit, že tato platforma je zatím využívána studenty spíše k testování, než k systematickému studiu.

Domnívám se, že nejdůležitějším předpokladem pro rozsáhlejší využívání Levné knihovny bude rozšíření její obsahové nabídky o další odbornou literaturu jak od Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, tak i její obohacení o produkci dalších nakladatelství. Ostatně to potvrzuje i připomínka jednoho ze studentů, který do anketního lístku uvedl: “Rád bych si e-knihu půjčil, je to dobrý nápad, ale bohužel jsem tam nenašel ty tituly, o které mám zájem.”

Podrobnosti k platformě jsou uvedeny na adrese: <http://www.levna-knihovna.cz>. Kontaktní osobou je [David Hocke](#).

Připravované platformy

České e-knihy pro knihovny připravují EBSCO na platformě EBSCOhost, 4 Mobile na připravované platformě BookJet a ruští LitRes. Nabídku českých e-knihy pro knihovny zvažuje dále několik dalších poskytovatelů, například Publero, Wooky, Knihojed, Nakladatelství Eva Rozkotová nebo 3M na platformě Cloud Library.

Open Access, Public Domain, celkový přehled nabídky

E-knihy v češtině jako volně přístupné Open Access nebo Public Domain e-knihy nabízí Městská knihovna v Praze, Moravskoslezská knihovna v Ostravě, Open Library, CZ.NIC, Computerworld, Liberální institut a několik dalších poskytovatelů. Celkový přehled e-knih v češtině pro knihovny, licencovaných i volně přístupných, je udržovaný na webových stránkách <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/>.

Další předpokládaný vývoj

V následujícím období očekáváme další pozitivní vývoj nabídky českých e-knih v knihovnách :-)
Podle připomínek knihoven poskytovatelé vylepšují funkcionalitu stávajících platform a rozšiřují nabídku dostupných titulů. V přípravě jsou platformy dalších poskytovatelů, které nabídku českých e-knih pro knihovny dále rozšíří a přispějí ke zdravému vývoji na trhu s e-knihami v češtině pro knihovny. Velmi důležitá bude spolupráce knihoven s nakladateli a autory v oblasti novelizace autorského zákona, v propagaci e-knih, v oboustranně výhodné spolupráci v oblasti marketingu. Důležité je nezapomínat, že knihovny, nakladatelé, autoři, poskytovatelé jsou na jedné lodi a nabídka služeb knihoven je součástí knižního trhu. A proto je třeba služby k e-knihám v knihovnách rozvíjet ve prospěch celkového rozvoje knižního trhu.